

لیکچواندن و جورین وی د (مهم و زین) ئەحمەدی خانیدا

ژفان نعمان حجي

پشکا کوردی، کولێژا پەروردەیی بنەرەتی، زانکویا دهۆک، هەریا کوردستان، عێراق

پوخته

مەم و زینا ئەحمەدی خانی، داستان و شاکرەکی مەزنی ئەدەبی کوردیە. بەرھەمەکی دەولەمەندە ب ھەمی رەگەزین رەوانبیزی، ب تاییەت لیکچواندن. شینواز و تەکنیکین جیاوازی و ھەکھەقی تیدا ھاتینە ب کارئینان، ھەر ژەر ھندی مە فیا ئەم شلوفە کەنەکی بدەینی و جور و تەکنیکین تیدا ھاتین، دیار بکەین. ئەف فەکولینە ل ژیر ناف و نیشانی (لیکچواندن و جورین وی د (مەم و زین) ئەحمەدی خانیدا) یە. بزافە کە ژبو دەست نیشانکرنا جور و شینوازی بکارئینانا لیکچواندن د ئەفی بەرھەمیدا. لدویف رینازا و ھەسفی شیکاری بزافا برسقدانا دو پسیاران دکەت، ئەوژی لیکچواندن و جورین وی چەوا د مەم و زینا خانیدا ھاتینە ب کارئینان و چەوا ئەف رەگەزین لیکچواندن ھاتینە دەریین و ب چ شینوازەک؟ فەکولین ژ دو پشکان پیک دەیت: پشکا ئیکین یا تاییەتە ب تیکەھی و ھەکھەقی و بنەرەتین وی و پشکا دووی جور و شینوازی وی. ھەژی ئامازئیە کو د ھەردو پشکاندا نمونە ھاتینە پراکتیککران و ل دوماھی فەکولین ب لیستا ژدەران و پوختەیین ب زمانی عەرەبی و ئینگلیزی و ھندەک ئەنجامان بدوماھیک دەیت ژ گرگرتین وان ئەنجامان ئەو: شارەزاییەکا زیدە د دەریین و لیکشینانا و ھەکھەقیاندا ھەییە و ئینان و برنا رەگەزین لیکچواندن ئیکە ژ تاییەتەندین دیارین د مەم و زینیدا ھاتین. ئەفەژی دزفیت بو شارەزایی و زیدە داھینەریا خانی د واری رەوانبیزی و تەکنیکین دەریینیدا.

وشە سەرھەکییەکان: لیکچواندن، خانی، لیچو، لەوچو، شینواز.

پیشەکی¹

بەرھەمەین ئەدەبی ب گشتی و ھوزان ب تاییەتی پیدفی ھەبونا ریزەبەکا بەرفرەھا ئەندیشە و سوزایە د دارشتن و دانانا واندا. ئەفجا ژبو دارشتنا وان ب کارئینانا رەگەزین رەوانبیزی ب شارەزایی و دەستەنگینی بەرھەمەکی بلند، کاریگەر و نەمر وەکی (مەم و زین) خانی پەیدا دەیت. رەوانبیزی زانستەکی بەرفرەھا و ژ سنی زانستین چوکتەر پیک دەیت، ئەوژی: رۆنیزی، جوانکاری و واتاناسینە. رۆنیزی واتە دەریینا واتای ب ریکا ھندەک پەقین دی یین نە گریادی وی واتاناییە و ژ چار رەگەزان پیک دەیت، ئیک ژ ئەوان لیکچواندە. ھەر سینیین دی مەجاز، خاستن و درکەنە. لیکچواندن گەلەک ب زوری و ب ھونەری د مەم و زینا ئەحمەدی خانیدا دیار دەیت. شینواز و تەکنیکین نوی د ھەکھەقی ئەفی شاکریدا ھەنە و پرسی ئەفی فەکولینی ئەو ئەوی چەندی ب نمونەفە دیار و شلوفەبەکت.

رینازا فەکولین: ئەف فەکولینە لدویف رینازا و ھەسفی شیکاری ھاتینە ئەنجامدان.
پرسیارین فەکولین: ئەف فەکولینە بزافە بەرسقدانا ئەفان ھەردو پرسیاران دکەت:
- لیکچواندن و جورین وی چەوا د مەم و زینا خانیدا ھاتینە ب کارئینان.
- چەوانییا دەریینا رەگەزین لیکچواندن د ئەفی شاکری ئەدەبیدا.
سنوری فەکولین: سنوری ئەفی فەکولینی داستانا (مەم و زین) (ئەحمەدی خانی) ب خوڤە دگریت.
ئارمانجا فەکولین: ئارمانج ژ ئەفی فەکولینی دیارکرنا رەگەزی لیکچواندنیە د بەرھەمی نافریدا. ھەژی ئامازئیە کو ئەف داستانا یە پری رەگەزین رەوانبیزی و دشیاندا ھەکھەقی دیزی لیسەر بەینە ئەنجامدان.
پەیکەری فەکولین: ئەف فەکولینە ل ژیر ناف و نیشانی (لیکچواندن و جورین وی د (مەم و زین) ئەحمەدی خانیدا) یە. پەیکەری وی ژ دو پشکان پیک دەیت: پشکا ئیکین یا تاییەتە ب تیکەھی و ھەکھەقی، رەگەز، گرنگی و جورین وی ل دووی ماھییەت و چەندایەتیا رەگەزین وی یین سەرەکی. پشکا دووی جورین وی و شینوازی دارشتنا وان ب نمونەفە ھاتینە شلوفەکران ل دووی رینازا و ھەسفی شلوفەکاری ئەف چەندە ھاتینە ئەنجامدان و ل دوماھی چەند ئەنجام ھاتینە دیارکران.
پشکا ئیکین: تیکەھی لیکچواندن و رەگەزین وی:

1- تیکەھی لیکچواندن:

لیکچواندن ژلای زانیشە ب واتایا و ھەکھەقی دنافەرا دو تشتان، یان پتر دەیت.

¹ . گوفاری زانکوی کویه بو زانسته مرؤفایهتی وکومه لایه تیه کان، بەرکی ۹، ژماره ۱ (۲۰۲۶)

ریککەموتی وەرگرتن؛ ۱ شوبات ۲۰۲۵؛ پەسەندکردن؛ ۲ شوبات ۲۰۲۵
توێژینەوی ریکخراو؛ له ۵ ئادار ۲۰۲۶ بلاقراوەتەمۆه.

ئەبەلی توێژەر: jivan.haji@uod.ac

مافی چاپ و بلاکردنەمۆه © ۲۰۲۶. ژفان نعمان حجي، گەیشتن بەم توێژینەمۆه کراوەیە
له ژیر رەزامەندی - CC BY-NC-ND 4.0

د ئەقنی نمونیدا دوو وهکەشی هاتنە. د یا ئیکیدا هەندەک لیجۆیه و زین لەوچۆیه . د نێه دێرا دوویدا هەن لیجۆیه و مەم لەوچۆیه. واتایا سەرکێیا ئەوئ دێرئ ئەو هەندەک وهکی زینی د جوان و هەندەک وهکی مەموینه.

2-2 رەگەزین لاوهکی:

ئەف رەگەزه مەرح نینه د هەر نمونەکا لیکچواندنی پەین. واتە هەبەن یان نە چ ژ نمونا لیکچواندنی کیم ناکەن، ئەوژئ:

أ- **ئامراز:** ئەو رەگەزه ئەوئ هەردو بەشین سەرەکی لیجۆ و لەوچۆی پیکه گری ددەت. واتە ئامراز ((ئەو فرمان، یان پیت، یان ئامرازە ریزمانییه، که بۆ لیکچواندنی دوو بنەرته سەرەکیهکانی لیکچواندن، هەندێجار پەنای بۆ دەبرئ)). (عەبدوللا، 2011، 121). ئەوان ئامرازان ب خوقه دگریت یین واتایا وهکەشی ددەن، وهک: وهکی، مینا، شوپەن، موشاپەن، سفەت، ژ رەنگی، مانەندی، مسلی، ژ میسالی، هندی، عەینی، ژ، هتد...

ئیک ژ تاییەتمەندین مەم و زینا خانی ئەو ئامرازین جیاواز تیدا هاتنە ب کارئینان، هەروەسا تەکنیکین جیاواز د دەریین و دانانا واندا هاتنە ئەنجامدان. بۆ نمونە پتریا جارن ئامراز بەری لەوچۆی دەیتە دانان، بەلئ د قیرەدا ئەو یاسا هاتیه شکاندن و ئامرازئ شیانن هاتن و چوقئ هەنە. بۆ نمونە:

دەم ئهبر سفەت حەزین و گریان

گەه غونجە مەسەل لەتيف و خەندان . (خانی، 2007، 816).

هەروەسا:

لەورا کو جمان وهکی عەروسە

وئ حوکم د دەستی شیرئ رووسە (خانی، 2007، 205).

د وهکەشیا ئیکیدا، واتە هەندەک جارن وهکی ئەفران عاجز و ب گریان و هەندەک جارن وهکی بشکوژا گولئ جوان و دەف ب کەنئ.

د دێرا دیدا جیهان وهکەشی بیکی هاتیه کەن.

ب- **روئ لیکچواندن:** پیکهاتیە ژ سیفەتین هەقبشک دناقبەرا لیجۆی و لەوچۆیدا. ئەم دشین بیزن بەرسقا پسایا بوچئ لیجۆ وهکی لەوچۆیه؟ د دەت و دیب دناف نمونیدا هەبیت، یا ئزی نەهاتیت. (ئەف سیفەتە د لەوچۆیدا ب هیزترە ژ لیجۆی) (الهاشمی، 2010، 225). واتە سیفەتەکا بنەرەتیە د لەوچۆیدا و لیجۆ پئ دەیتە وهکەش فکرن. بۆ نمونە:

حەتتا بەکرئ ژ رەنگئ ئبلیس

ساحب غەرەزئ خەبسی تەلبیس (خانی، 2007، 869).

بەکر لیجۆیه، ئبلیس لەوچۆیه. ئامراز ژ رەنگئ و روئ لیکچواندن نێه دێرا دووئ هەمی، کو دەریبئئ ژ سیفەتە لیجۆی دکەت یا وهکی لەوچۆی.

دیسان:

خوشرەنگ و لەتيفه شوپەن سۆرگول

یان ژار و زەعیفە مسلی بولبول (خانی، 2007، 932).

د ئەقنی نمونیدا (ئەو) ب ریکا جھناقئ (ه) دناف نمونیدا ئامادەبویه لیجۆیه بۆ دوو لیکچواندنی د هەردو نێه دێراندا. د نێه دێرا ئیکیدا سورگول لەوچۆیه کو پشتی ئامرازئ شوپەن هاتیه و روئ لیکچواندن دناقبەرا واندا خوشرەنگە. د نێه دێرا دوویدا بولبول لەوچۆیه و مسلی ئامرازە و ژار و زەعیف روئ لیکچواندنییه. کو سیفەتەکا هەقبشکە دناقبەرا لیجۆی و لەوچۆیدا، بەلئ د لەوچۆیدا ب هیزترە.

پشکا دووئ: جۆر و شتووزیت لیکچواندن و پراکتیزە کرنا وان:

وهکی زارافەکنی رەوانبیزی و بەشەک ژ زانستئ رەوانبیزی پیکهاتیە ژ وهکەشپئ دناقبەرا دوو تەشتاندا، یان پتر ژلاین هەندەک سیفەتین هەقبشک و جوداهئ دناقبەرا واندا ژلاین هەندەک سیفەتین دی، چونکو ئەگەر ئەو هەردو تەشت ژ هەمی لایاشە وهکی ئیک بن دئ بنە ئیک تەشت. واتە ((لیکچواندن بەستن و پەیدا کردنی و یچووئیکە لە ئیوانی دوو شتا بە هۆی هاوبەش بوونیان لە یەک سیفەتا یا زیاتر بۆ مەبەستیک یا چەند مەبەستیکی دیارکراو)). (گەردی، 1972، 22).

واتە د لیکچواندنی دقیت مە دو، یان هەندەک تەشت هەبەن هەندەک سیفەتین وان وهکی ئیک بن و هەندەکزی نە. ئەو تەشتین ژ هەمی لایاشە وهکی ئیکن لیکچواندن دناقبەرا واندا ناهیتە ئەنجامدان، چونکو لویف یاسائ لیکچواندن د رەوانبیزییدا ئەو ب ئیک تەشت دەیتە هزمارتن. ((لیکچواندن بە سادەترین جۆرەکانی وینەئ رەوانبیزی دادەرئ، ئەمەش زۆری بەکارهینانی دەگەیهنئت لە کۆن و نویدا. ئەویش ئەو جۆرە وینەکشانهیه که پشت بە دوو لایەن دەبەستیت، بەلام ناتوان بیانگەیهننە پاهێ بەیەک بوون، بەلکو پەبوەندییه که لە سەر بنەمای جیاوازی تەنابئ هەر بە یەکیکیان بنیات دەرین، لەگەل ئەو هەشدا بئ بەش نیه لە یەگەرگرتن و کارلەیهک کردن)). (عیسا، 2009، 92).

وهکەشپئ پترئ هەمی رەگەزین دی یین رەوانبیزی شیانن دەریبەکا جوان و کیشانا سەرخ هەستین وەرگری هەنە و ب ئاخشتەکا کورت شیانن هەلگرتنا واتاین مەزن و بەرفرە هەنە. (الشجیری، 1997، 441) ژەر هندی گرنکیهکا تاییەت د بواری رەوانبیزییدا هەیه، چونکو ب ریکا وئ ئاخشتا قەشارق دەیتە رۆنکرن و یا دویر نزیک دکەت و واتاین بەرەف جوانی و بلندی دەت. هەندەک جارائزی بو زیدەرۆی د وەسفکرتیدا و جەختکرن د پەسەندرکنا وئ سیفەتیدا . (الهاشمی، 2019، 249). واتە لیکچواندن بو رۆنکرن، کورتکرن، جەختکرن و کارگەرئ دەیتە ب کارئینان. (عەبدولقادەر گورگانی) ئەوئ ب ئیک ژ بنەماین سەرەکی د بنیاتی هونەرئ یین هەمی ژانرین ئەدەبی د هزیمیت و دیاردکەت کو ئەو رەگەزئ سەرەکیه و رەگەزین دی ژ ئەوی پەیدا دین. (ابو الهیجاء، 2013، 25). ل هەمی دەماندا ئەوئ مەبەستەکا رەوانبیزی- هزری، یان ئستاتیکی، یا ئزی هزری- ئستاتیکی پینگە هەیه. (المیدانی، 1996، 165) ژ ئەقنی چەندئ دیاردیت، کو لیکچواندن بنەرەق هەمی رەگەزین دیین رەوانبیزییه و ب ریکا وئ مرۆف دشت پتر د واتایت ئالوز بگەهیت.

2- پیکهاتین لیکچواندن:

د نمونا لیکچواندنییدا دوو جوری رەگەزان هەنە:

2-1 رەگەزین سەرەکی:

ئەف پیکهاتە دقیت و مەرجه د ناف نمونیدا هەبەن، ئەوژئ ئەفەنە:

أ- **لیجۆ:** ئەو نافە، یان جھنافە، ئەوئ واتایا وی گەلەکا ئاشکر نینه و مە دقیت پالدهبنە تەشتەکی و وهکەشپئ وی بکەن دا واتا رۆن و ئاشکرابیت. واتە لیجۆ ئەو رەگەزه ئەوئ وهکی تەشتەکنی دی. (طاهر، 2008، 21).

ب- **لەوچۆ:** ئەو رەگەزه ئەوئ لیجۆ وهکی وی دیب، ناف، جھناف، یان گری بیت.

هەندەک د میسالی زین زەرینە

هەن شوپەن مەمئ د موشترەبنە. (خانی، 2022، 64 - 64).

1- جۇریت لیکچواندنئ:

ژندهرین رهوانیژییا عه ره بی، دیسان یین کوردی، لیکچواندنئ بو ئەفان جۇرین ل خاری دابه شدکەن*. ئەف چهنده ژی لدویف هاتن و شیوازی په گه زین وی:

أ- لدویف هه بون و نه بونا په گه زین وی:

1- لیکچواندنا ئاسای: د ئەفی جۇرئ لیکچواندنئدا هه ر چار په گه زین لیکچواندنئ دناف نمونئدا ئاماده دین. (الهاشمی، 2010، 242). واته لیچو و له وچو، ئامراز و روئی لیکچواندنئ پیکشه دناف نمونئدا دهین. ئەف لیکچواندنه ب دریزه ی بهرەللا ژی دهینتە ب نافکر (گهردی، 1972، 36). بو نمونه:

ئەف بولبولئ جان د مه حه سا تەن

مايه ب تەفی مسالی بیژەن (خانی، 2007، 733).

لیچو: نیفه دیرا ئیکئی هه می

له وچو: بیژەن، کو (په هله واته کئی ئیرانییه ل چاله کیدا ب تئی هاتبو زیندان کرن). (جیبانی، 2007، 733).

ئامراز: مسالی

روئی لیکچواندنئ: مايه ب تەفی.

2- لیکچواندنا ره وان: ئەف جو ره بهیژترین جوئی لیکچواندنئیه، چونکو وئنه کئی کارگه ر دروستدکەت. تیدا هه ردو بهرەتین لیکچواندنئ یین سه ره کی لیچو و له وچو ب تئی دهین و ئامراز و روئی لیکچواندنئ تیدا ناهینه بکارئینان. (الهاشمی، 2010، 296). نمونن ئەفی جوئی لیکچواندنئ گه له ک ب زوری و پتری هه می جو ران د مه م و زینا خایدا هاتینه ب کارئینان. بو نمونه:

ئەو مووی میانی مار گیسوو

ئەو چارده سالی چار ئەرو (خانی، 2007، 591).

لیچو: میان (واته به زن) - گیسوو (واته که زی)

له وچو: موو - مار

ئامراز و روئی لیکچواندنئ نه هاتینه، به ئی روئی لیکچواندنئ دناقهرا به زن و مویدا زراقیه و دناقهرا که زی و ماریدا ره شاتیه. واتایا ئەوی ئەوه به زن وه کی موی یا زرافه و که زی وه کی مارینه.

د ئەفی شیوازیدا له وچو به ری لیچوی هاتیه .

ت- لیکچواندنا ئازاد: ئەف لیکچواندنه ب نا فی سه ره به ست و بهرەللا ژی دهینتە ب نافکر. (گهردی، 1972، 34). ئەف جۇره ئەوه ئەوی ئامرازئ لیکچواندنئ تیدا هاتیه بکارئینان. (عتیق، 2012، 82). بو نمونه:

هن نور میسال و هن وه کی نار

هندهك د حه لیم و هن دژوار (خانی، 2007، 635).

هندهك ژ ئەوان وه که هفی نورن و هندهك وه که هفی نار. ب هاریکاریا ئامرازین میسال و وه کی هاتینه دروست کرن. روئی لیکچواندنئ نیفه دیرا دووی د حه لیم بو لیکچواندنا ئیکئی و دژوار بو یا دووی.

نمونه کا دی:

کیزئ دسٹک کورئ دلایین

مانه ندی به نات و مسلی په روین (خانی، 2007، 593).

لیچو: کیزئ سٹک - کورئ لاوین

له وچو: به نات (واته هفت سترین ل ره خ ئیکن) - په روین (کومه کا سترانه ل ره خ ئیک گو شه په کی دروست دکەن).

ئامراز: مانه ندی - مسلی.

روئی لیکچواندنئ تیدا نه هاتیه.

د نمونه کا دیدا :

حوکام ب باتن و ب زاهر

بی شو به موشابهن ب ناگر

ره حئی کو دکن ژ رهنگی روژن

قه هری کو دکن جیهان دسوژن (خانی، 2007، 659).

حوکام ، یان حوکام ب باتن و ب زاهر لیچویه. ئامراز موشابه له وچو ناگره. نیفه دیرا دو ماهین روئی لیکچواندنئیه. هه ر هه مان لیچو د هه مان نمونه دا وه که هفی روژی کره و ب هاریکاریا ئامرازئ ژ رهنگی و روئی لیکچواندنئ دناقهرا ئەواندا ره حئی کو دکەن.

ث- لیکچواندنا جه ختکری: ئەو لیکچواندنه ئەوا ئامراز تیدا نه هاتی، ((ئەم لیکچواندنه له (لیچوو) و (له وچوو) پینک دپت و ئەورازی تیا نای)). (گهردی، 1972، 34). بو نمونه خانی د وه سفا تاجدین و مه میدا دپژیت:

هه ر یه ک ب که مالی به درئ ماهه ک

هه ر یه ک ب جه مالی سه درئ شاهه ک (خانی، 2022، 59-60).

وه کی یا دیار د هه ردو نیفه دیرین ویدا دو وه که هفین جه ختکری هاتینه. تیدا هه ر یه ک لیچونه و به در ماهه ک و سه در شاهه ک له وچونه. روئی وه که هفی ئیکئی ب که مالی و یا دووی ب جه مالی.

ج- لیکچواندنا دیار: ئەو لیکچواندنه ئەوا رووی لیکچواندنئ تیدا هاتیه ده ستینشاکرن. (عتیق، 2012، 83). ئەف جو ره د ئەفی داستاتیدا ب مشه یی هاتیه و شیوازی جیاواز د ده رپین و گوتنا روئی لیکچواندنئدا هاتینه گوتن، بو نمونه:

هه ر میزه کئی وان ب به زلی حاتەم

هه ر میزه کئی وان ب ره زمی رۆستەم (خانی، 2007، 208).

دو لیکچواندن د ئەفی دیریدا هاتینه و د هه ردوکاندا روئی لیکچواندنئ ل نا فه راستی ب سیفه ته کا ساده هاتینه ئەوژی (ب به زلی واته مه ردینیی) و (په زمی واته شه ری و زیره کئی د شه رکتیدا). د وه که هفی ئیکیدا میرین کوردان ب مه ردینیی وه کی حاتەم تائی کو مه رده میزه کئی عه ره بان بو که سه کئی ده ست و دل فه کری بو بو میقانان هاتینه وه که هفکر. د وه که هفی دوویدا هه ر میزه کئی کوردان ب زیره کیا شه ری وه کی روسته می زال داناینه. ئامرازئ لیکچواندنئ تیدا نه هاتیه واته جه ختکریه.

مورغئ دلی مورده بیته په رواز

بی په رده بیت ته رانه په رداز

ده م شو به تی بولبولان بنالت

گه شو به تی عه نادلان بکالت (خانی، 2007، 256).

لیچو: ئەو (دلی خانی، کو د نیفه دیرا ئیکیدا هاتیه)

له وچو : جارە کئی بولبولان و جارە کئی عه نادانه. شو به تی ئامرازه و روئی لیکچواندنئ کارین بنالت و بکالت. ئەفه ژئ شیوازه کئی دیه گو تیدا کار روئی وه که هفی بیت.

هه ر لسه ر شیوازی ئینانا رووی لیکچواندنئ وه کی کار دپژیت:

ته شیه یئ ئەی بکه م ته ره نوم

توو قی سه فت ئەز بکه م ته که لوم (خانی، 2007، 262).

لیچو: ئەز

یله وچویه کی (مستهفا، 2011، 133)، یانژی پتر. بو نمونه نه گهر نم بیژین: تو و نه و هکی گولا د جوان. یانژی نه و هکی گول و نرگزانه. د نه فی بهرهمی خانیدا نهف شینوازه هاتیه بکارینان. بو نمونه:

لهورا نهز و مهم مهلهک سفاتین
 نم مایلی تهیب و تهیباتین (خانی، 2007، 1010).

نهز و مهم لیچونه و مهلهک لهوچویه. سفاتین نامرازه و نیک ژ تایه تمه ندین نهفنی نامرازئی نهوه دشیت هاتن و چونی بکت. بهری و پشتی لهوچوی بهیت. نیشه دیرا دووی همی روینی لیکچواندنی یه و نهف شینوازی نینانا نیقه دیرا دووی وهک روینی لیکچواندنی نیک ژ شینوازی هره دياره د نه فی بهرهمیدا.

ههرومسا:

نهو روسته مه، گیوه، لهنده هایه
 گنجینه مه نهز نهو نه زده هایه (خانی، 2007، 963).

نهو لیچویه و سنی لهوچو بو نینانه: روسته مه، گیوه، کو پهله وانه که د نهفسانا فارسیدا و لهنده ها. د نیقه دیرا دوویدا نهز لیچویه گنجینه لهوچویه. لیکچواندنا سنی نهو لیچویه و نه زده ها لهوچویه.

شینوازی ب کارینانا نیک لیچو بهرامبر سنی لهوچویان:
 یاری ته ژبو تهرا برایه
 هم چافه ژبو ته هم چرایه (خانی، 2007، 632).

نهفهژی شینوازه کی دینی وهکفه فی کو ب ریکا په یفا گهلهک ریتزا وهکفه فی پتر لئ دکته:

دهلال سیف هت گهلهک سیفه تشیر
 ژ نهفغان و نالیان نه بوون تیر (خانی، 2022، 58).

3- لیکچواندنا وینه بی: د نه فی لیکچواندنی ل هجی په یف ب په یقه کی بهیته وهکفه فکرن وینه یه دکهل وینه کی دی دهیته وهکفه فکرن. (عبدوللا، 2018، 304). لیکچواندنا وینه بی بهیترین جورئی لیکچواندنی، کاریکه رترینه لسره وهرگری، ژهرکو وانا یه کا بهیز لپشت هیه و وهرگر پیدفی هزرکرن دیت دا بزایت لایه نین وی دهستینشان بکت. (حسین، محمد، 2023، 154). بو نمونه:

ههر یهک ژ نهوال و کووه و دهستان
 ره شوپه تی گوشه بید بهشتان
 ههر رهوزه ریازی خولدی نهکهر
 ههر چیشمه ژ عینی ئاین کوسره
 ههر کوه ژرهنگی تووری مووسا
 ژ نهواری ته جهلی بی ته بیسا (خانی، 2007، 755).

د نهفان ههر سنی دیراندا و مسفه کا گهلهکا جوان و کاریگر هاتیه دهر پین، بریکا سنی لیکچواندنان و نینانا سنی نامرازان (شوپه تی، ژ، ژرهنگی). د لیکچواندنا نیکیدا لیچو وینه یه که ژ دول و نهال و دهشت و چیبایان لهوچوژی وینه یه که ژ رهخ و کونجیت بهشتی.

لیکچواندنا دووی نیکهاتیه ژ وهکفه فکرن باغچه و کنین وی ب باخچه و ئافا کایا کهوسه ری. چیاژی وهکی چیا بی توری مسری ژهر نور و تهجه لاین خودی د ته بیست.

د وهکفه فی که دیدا چونا خه لکی بو گهشت و سهیرانی ل روژا نهو روزی وینه یه کی دینی بهیز دروستکریه:

یعنی ل وی عاده تی موبارهک
 شههری و سوپا هیان ب جار هک
 باژیر و کلات و خانی بهردان
 ته شبیه ب نژده یان و جهردان
 سهف سهف دمه شینه کوه و دهستان
 رپه رپه د خشینه سهیر و گهشتان (خانی، 2022، 66-67).

دیسان د وهکفه فی که دی یا وینه پیدا دینیت:
 شههری ژ موزه ککر و موئه نهس
 فیلجومه موزه یه و موله بهس
 ته شبیه ب بهحری پر ته موهوج
 جونوش دکن غهره ز ته فهورج (خانی، 2007، 564).

د نه فی وهکفه فییدا باژیر همی نیکه ب ژن و میر همی نیکه لیکدای و جوان لیچویه وهکفه فی دهر یایه کنی پر ب پیل کریه کو هه دو وینه نه روینی لیکچواندنی نیقه دیرا دومایه واته بزاف دکن و بهره ف همه کنی دهستینشان کریه دچون.
 وهکفه فی که دیا وینه پیدا دینیت:
 روژا کو نهوی برا نه دینا
 ته شبیه شفا چرا نه دینا (خانی، 2022، 61).

لیچو وینه یه که ژ وی روژا نهوی تیدا برانی خو تیدا نه دیتی و لهوچو شفا چرا تیدا نه بیت. واته شفا تاری.
 ههرومسا:
 گهردن ته دگو د دهستی ساقی
 قاروره یه پر شهرانی باقی (خانی، 2007، 310).

گهردن د دهستی ساقی وینی لیچویه و ته دگو نامرازه. لهوچو وینی قاروره یه پر شهرانی باقی.

4- لیکچواندنا پیچه وانه: نهف جوره ((بریتیه لهوهی لیچوو بکری به لهوچوو، به بیانوی نهوهی رووی لیکچوون له نهودا بههیزتر و دیارتره)) (مستهفا، 2011، 139). نهف وهکفه فی واته و وینی وهکفه فی بهیز دکته. بو نمونه:

کهی شوپه تی نهشکی من رهوانه
 بی سهر و سوکون و عاشقانه
 بی سهر و قهرار و بی سکونی
 یان شوپه تی من توژی جونونی (خانی، 2007، 711).

نهف دیره دیالوگه کا مهمی یه دکهل رویاری دیکه کو تیدا ئافا رویاری وهکی روندکیت خو وهکفه فکرت ب رهوانی و زه لالی. نهفهژی ب لیکچواندنا پیچه وانه دهیته ناسین. د دیرا دوویدا لیکچواندنه کا دی هاتیه، د نیقه دیرا دووی مهجون روینی لیکچواندنی و لیچو تو، ئانکو رویار و لهوچو من، یانژی مهم و نامراز نه هاتیه.

ته شبیه ته سه د هزار بولبول
 سه د جارئی بکن فهغان و غولغول (خانی، 2007، 740).

نهفهژی لیکچواندنه کا بهرؤفایه. تیدا سه د هزار بولبول لیچویه و هاتیه وهکفه فکرن ب ته (مهم)، دکهل هاتنا نامرازی ته شبیه ل دهستینکا دیری و نیقه دیرا دووی روینی لیکچواندنی.

د نمونه کا دیدا هاتیه:

ههرومسا:

نهو روسته مه، گیوه، لهنده هایه
 گنجینه مه نهز نهو نه زده هایه (خانی، 2007، 963).

نهو لیچویه و سنی لهوچو بو نینانه: روسته مه، گیوه، کو پهله وانه که د نهفسانا فارسیدا و لهنده ها. د نیقه دیرا دوویدا نهز لیچویه گنجینه لهوچویه. لیکچواندنا سنی نهو لیچویه و نه زده ها لهوچویه.

شینوازی ب کارینانا نیک لیچو بهرامبر سنی لهوچویان:
 یاری ته ژبو تهرا برایه
 هم چافه ژبو ته هم چرایه (خانی، 2007، 632).

نهفهژی شینوازه کی دینی وهکفه فی کو ب ریکا په یفا گهلهک ریتزا وهکفه فی پتر لئ دکته:

دهلال سیف هت گهلهک سیفه تشیر
 ژ نهفغان و نالیان نه بوون تیر (خانی، 2022، 58).

3- لیکچواندنا وینه بی: د نه فی لیکچواندنی ل هجی په یف ب په یقه کی بهیته وهکفه فکرن وینه یه دکهل وینه کی دی دهیته وهکفه فکرن. (عبدوللا، 2018، 304). لیکچواندنا وینه بی بهیترین جورئی لیکچواندنی، کاریکه رترینه لسره وهرگری، ژهرکو وانا یه کا بهیز لپشت هیه و وهرگر پیدفی هزرکرن دیت دا بزایت لایه نین وی دهستینشان بکت. (حسین، محمد، 2023، 154). بو نمونه:

ههر یهک ژ نهوال و کووه و دهستان
 ره شوپه تی گوشه بید بهشتان
 ههر رهوزه ریازی خولدی نهکهر
 ههر چیشمه ژ عینی ئاین کوسره
 ههر کوه ژرهنگی تووری مووسا
 ژ نهواری ته جهلی بی ته بیسا (خانی، 2007، 755).

د نهفان ههر سنی دیراندا و مسفه کا گهلهکا جوان و کاریگر هاتیه دهر پین، بریکا سنی لیکچواندنان و نینانا سنی نامرازان (شوپه تی، ژ، ژرهنگی). د لیکچواندنا نیکیدا لیچو وینه یه که ژ دول و نهال و دهشت و چیبایان لهوچوژی وینه یه که ژ رهخ و کونجیت بهشتی.

لیکچواندنا دووی نیکهاتیه ژ وهکفه فکرن باغچه و کنین وی ب باخچه و ئافا کایا کهوسه ری. چیاژی وهکی چیا بی توری مسری ژهر نور و تهجه لاین خودی د ته بیست.

د وهکفه فی که دیدا چونا خه لکی بو گهشت و سهیرانی ل روژا نهو روزی وینه یه کی دینی بهیز دروستکریه:

نارنج و تورنج شوپیی زینی

زهر بون ژ علله تا نه فیئی (خانی، 2007، 771).

د ئەفی دیریدا ب پینچهوانه نارنج و تورنج وهکەفی زینی کرینه و و روینی لیکچواندنی دناڤهرا واندا زهرونه و نامراز شوپیی یه.

زین دگەل شه مالکنی د ناخڤیت و وهکەڤیه کا پینچهوانه دروستدکەت، تیدا شه مالک وهکی خو وهکەڤیه کره:

کهی عاشقی بی قهرار و بی تاب

گهر شوپیی منی خودان ته ب و تاب (خانی، 2007، 606).

پینچهوانه بی د ئەوی چەندیدایه، کو شه مالک وهکەفی خو کره. ئەگهر وهکەڤیا ئاسایی با دڤیا خو وهکەفی شه مالکنی کر با.

5- لیکچواندنا پینچای: ئەف لیکچواندنه ئینانا چەند لیچوانه لدویف ئیک، پاشان هندی ژمارا وان لهوچویان لدویف ئیک و دبیته دو جوژ: ریک و نه ریک (گهردی،

2013، 138). هندهک جارانی لهوچو ل دهستینکی لدویف ئیک دهین، پاشان لیچو و بشیوازهکی پینچهوانه (گهردی، 1972، 42). ئەف تهکنیکه د زانستی

جوانکارییدا ب پینچان و بهلافکرن دهینه ناسین. ئینانا چەند پهڤهکانه ل دویف ئیک، پاشان هندی ژمارا وان هندهک پهڤین دی کو پهیوهندیا وهکەڤیه دگەل وان

ههیت. ریزکرنا وان ئەگهر ب شیوازهکی ریکیت، یان نه ریک جورئ ریک و نه ریک دروستدکەن. (فهرحان، 2015، 145).

خال و نوقته و به یاز و حومره

بهیت و ههجر و تهواف و عومره (خانی، 2022، 53).

لیچویین: خال - نوقته - به یاز - حومره

لهوچویین وان: بهیت - ههجر - تهواف - عومره

بیگومان لڤیره لیکچواندنا پینچای یا ریکه، تیدا بهحسی جوانیا ستی و زینی دکەت، خالین وی وهکی مالا خودی ب پیروز داناينه. نوقته وهکی بهری د رهشن.

سپاتی و زه لالیای دپی وهکی تهوفا ههچیان یا رون و سپیه. سوراتیا لیڤین و روین وان وهکی سوراتیا خوینا قوربانیاينه. ئەف وهکەڤیه هه می ب کورنی و بریکا

ریزکرنا ئەڤان پهڤان دروستکرینه.

د نمونهکا دیدا وهکەڤیه کا پینچای یا نه ریک هاتیه:

سیڤ و روتەب و ئەنارئ بوستان

لیڤ و زهقەن و ئەنارئ بوستان (خانی، 2007، 772).

سیڤ لیچویه زهقەن لهوچویی ویه. روتەب لیچویه و لیڤ لهوچویه. ئەنارئ بوستان لیچویه و ئەنارئ بوستان لهوچویی ویه. وهکی یا دیار لیکچواندنهکا پینچایا

نه ریکه و پینچهوانه یه.

6- لیکچواندنا ڤهشارتی: ئەو لیکچواندنه ئەوا رگهزین وی ب شیوازهکی ڤهشارتی و درکهبی دناڤ نمونیدان. ئەم دشیڤین بیژین کو وانا ئەوان دهستینشان دکەت

و د دارشتنا ویدا دهینه ڤهشارتن. (المیدانی، 1996، 202). بو نمونه:

تاجدین ته دی ج رهنگ ئەدا کر

مووسال مه بهرئ غم زووا کر (خانی، 2007، 852).

د ئەفی لیکچواندنییدا ب شیوازهکی ڤهشارتی ئەداکرنا تاجدینی د سوتنا مالا خودا دا کو مەم و زینان قورتال بکەت وهکەفی خلاسکرنا موسایه بو ههڤالیت وی دناڤ

بهحریدا و زوهاکرنا بهحرئ.

دیسان د وهکەڤیهکا دیدا و ب شیوازهکی ڤهشارتی وهکەڤیهکا بلند دروستکرینه.

تیدا دیارکره کو ئەو ژ یوسفی جوانتره و ژ روسته می زیره کتره:

یوسف ژ مهلاحه تا وی مهحجوب

روسته م ژ شهجاعتا وی مهغلوب (خانی، 2007، 884).

پ- جوژین لیکچواندنی لدویف بهرهتی رگهزین وی یین سهرهکی: (گهردی، 1972، 39).

ل دویف جور و بهرهتی لیچو و لهوچوی، ئایا بهرجهسته نه یان واتاینه لیکچواندن دبیته چەند جورەك: (گهردی، 2013، 132).

1- ئەگهر لیچو بهرجهسته بیت و لهوچو واتایی، بو نمونه:

کهی جسم له تیڤی شوپهتی روح

دەرگاھی بهدەن ل بهر ته مهفتوح (خانی، 2007، 719).

د ئەفی دیریدا مەم دگەل بانی سپندئ د ناخڤیت و تیدا جسمی وی کو تشتهکی بهرجهسته یه هاتیه وهکەڤیهکرن ب روح کو تشتهکی واتاییه و روینی لیکچواندنی

دناڤهرا واندا له تیڤی واته نازکی.

2- لیچو واتایی بیت و لهوچو بهرجهسته:

تهیرهك مه بهیستیه د باغان

بهختی وی رهشه ژ رهنگی زاغان (خانی، 2007، 780).

لیچو بهخته کو تشتهکی واتاییه و لهوچو زاغان واته قهله رەشك تشتهکی بهرجهسته یه.

3- ههردو لایه ن بهرجهسته بن:

سوتن ته بهسسه میسالی شه معان

بهس شوپهتی من بیاره ده معان (خانی، 2007، 608).

د ئەفی لیکچواندنییدا ته کو مه بهست زینه لیچویه و شه معان لهوچویه و ههردو لایه ن بهرجهسته نه.

خوشکهك م هه بوو ژ رهنگی سوژگول

هه لگرتیه وی ژبو خو بولبول (خانی، 2007، 791).

خوشک لیچویه و سوژگول لهوچویه و ههردو ناڤین بهرجهسته نه.

دیسان د ئەفی نمونا ل خاریدا دنیا من لیچویه و زهعهفران لهوچویه و ههردو ناڤین بهرجهسته نه. وهکەڤیهکا ته مامه و زهرویه روینی لیکچواندنییه:

دنیا منه سوژه نهرغهوانی

زهر بوویه وهکی وه زهعهفرانی (خانی، 2007، 793).

4- ههردو لایه ن واتایی بن:

ئەو حویبی هه بیی پاك زاته

قنوائی هه ديقه بی سفاتە (خانی، 2007، 825).

ئەڤینا خودی هاتیه وهکەڤیهکرن ب باغچهی ئاکاری خودی کو ههردو د واتایینه.

2- شیوازین لیکچواندنی:

سه رهرای ئەڤان هه می جورین ل سهری مه بهحسکرین چەندین شیوازین دپین وهکەڤیهی د ئەفی داستانییدا هاتینه، بو نمونه د وهسفا زینیدا داهینه تهکا دی د

شیوازی لیکچواندنییدا ئەنجامدایه، ئەوژی لیکچواندن دناڤ لیکچواندنییدا. لیچویی قەددا وی و لهوچویی وی سه نهو بهر ب ریکا نامزای شوپیی. پاشان هه مان لیچو

ب ریکا نامزای مسالی و لهوچویی عه ره ر. د دیرا دوویدا وهکەڤیهکا ته مام هاتیه تیدا رووین وی لیچویه و نامراز مانه ندی، لهوچو خوزامه و روینی لیکچواندنی

زهرون.

هاتينه: (سفت- مسال) جاره کي حوري و جارا دي مهلهک له وچوپين وينه. چ ناماژه بو روين ليکچواندنن نه کرينه.

شيوازه کي دي ليجو گري بيت و لهوچو ناف بيت، وه کي: سهر تاب بيان ره شه وه کي قبر

لايق نيه به حس و خوستنا مير (خاني، 2007، 891).

سهر تاب بيتان ليجويه قبر لهوچويه. ليکچواندنه کا تمامه رهش روين ليکچواندنييه و وه کي نامرازه.

تو مير جه مال و مه جه بيني

ئهف چهنده له تيف و نازنيني (خاني، 2007، 912).

ئينان و برنا ره گزين ليکچواندنن نيکه ژ تايه تمه ندين ديارين د مهم و زيندا هاتين، وه کي يا ديار د نمونا لسه ريدا ليجو جه مال و لهوچو مير پاشان ليجو جه بين و لهوچو مه و نامراز نه هاتيه و روين ليکچواندنن بو هردو وه که شيان نيته دنرا دوو تيه.

په روانه مه تن م دايه ناگر

سوه تيه ب باتن و ب زاهر

نيلوفره دل تو ثافتاي

تن شوپي که تان تو ماهتابي (خاني، 2007، 913).

د ئهفي وه که فکرنيدا مه به سته کا کوير هه يه و بينکفه گر يدانا ئه فان په شان لبه رانه ري نيک نه ريکه فتن بويه، چونکو د ئه فسانين که فندا گولا نيلوفه ري په يوه ندي ب هه تاقيله هه يه و هه بونا زارو که کي لسره ئهفي گولي د ئه فسانيدا نيشان ژ دايکبونا خوداوه ندي روژ تيه. ديسان چهند وه که فتي لدويث نيک هاتينه. د وه که فيا نيکيدا لهوچول ده ستيکي هاتيه کو په روانه به و ليجو جه منافي (م) تن من دايه ناگر روين ليکچواندنييه. د دنرا دوماهين دا چار وه که فتي تیکه لي نيک کرينه و ب ئهفي رهنگي: لهوچو نيلوفره واته گوله که و ليجو دله و تو ليجويه و ثافتاب لهوچويه. د نيته دنرا دوويدا تن واته لهش ليجويه و که تان لهوچويه. پاشان تو ليجويه و ماهتاب لهوچويه. ئهف ههر چار وه که فقيه نه ديارن، چونکو روين ليکچواندنن دناقدا نه هاتيه .

ئهو رهنگ زه عيف و ژار بوو بوو

گويا کو ب جسمي تار موو بوو

ئهو موو کريايه زه عفرائي

ته شيه ب رهنگ و روين خاني (خاني، 2007، 922-923).

شيوازي ئينانا روين ليکچواندنن د نيته دنرا نيکيدا. گر نيا ئه و ب جسمي ليجويه و تار مو لهوچويه. پاشان هه مان ليجو ئه و مو و لهوچوين رهنگ و روين خاني کو گريه و روين ليکچواندنن کريايه زه عفرائي، واته رهنگي وي زه رويه.

شيوازي هاتنا روين ليکچواندنن دناقبه را ليجو و لهوچويدا:

دنيا کو ب نوري به يته له قسا

قه نديلي فه لهک ب وي ته يسا (خاني، 2007، 614).

د مهم و زينا خانيدا که لهک جارن شيوازي ئينانا کاره کي وه کي ليجو هاتيه بکار ئينان، بو نمونه:

رابو فکري ل چار که نارن

دي مير دگريت شوپي بارن (خاني، 2007، 993).

ليجو لغيره دا (دگريت) ه و لهوچو بارن.

قه ددا وي به شوپه تي سه نه و به ر

خهم بو چه قيا مسالي عه رعر

روين د وي گهر چ ههر د تهر بون

مانه ندي خوزامني ليک زهر بون (خاني، 2007، 749).

خاني که لهک جارن وه که فتي ب بينه مبه ران کريه، بو نمونه گريان و خهمگين وه کي به عقوي، جوان وه کو يوسفی و.. ههر وه کي د ئهفي نمونيدا:

په عقوب سفت حه زين و نالان

سه برا دل و جان ته بر ب تالان

ئهز مایه هه رو که زوله يئا

بي يوسف و بي مراد و مه ثوا (خاني، 2007، 927).

وه کي يا ديار زين لغيري د ثاخييت و خو وه که فتي به عقوي دکهت و روين ليکچواندنن حه زين و نالان. پاشان خو وه کي زوله يئاين دينيت و روين ليکچواندنن نيته دنرا دوماه ييه.

ههر لسره وي شيوازي ديژيت:

گهر عاشقي رايه شوپي فهاش

جانن خو بده نسا رو شاباش (خاني، 2007، 606-608).

د نمونه کا ديدا:

ئهو هه ر دو پسه ر وه کي دو په يکه ر

تابه نده ب شه کلي شاهي ئه خته ر (خاني، 2007، 379).

ئهو هه ر دو پسه ر ليجويه، دو په يکه ر لهوچويه. پاشان هه مان ليجو بو وه که فيا دووي و لهوچوين شاهي ئه خته ر، واته حه ثاف و روين ليکچواندنن تابه نده واته ته يسين و نامراز ب شه کلي به. ئه فته زي نيک ژ ئه وان شيوازانه بين که لهک هاتينه بکار ئينان د ئهفي به ره مه ميدا، ئه وزي دزفريت بو سفکيا في شيوازي بو هوزانا ستوني.

شيوازي ئينانا دو جورين ليکچواندنن د نيک دنرا، وه کي:

قه ددا کو ب راستي سه نه و به ر

دنيا ب زياي ميهرئ ئه نوهر (خاني، 2007، 786).

نيته دنرا نيکيدا ليکچواندنن که نه ديار و جه ختکري - رهوان - هاتيه ليجو قه دده و لهوچو سه نه و به ر. د نيته دنرا دوويدا جورين ليکچواندنن ديار و جه ختکريه. دنيم ليجويه و لهوچو ميهرئ ئه نوهره و روين ليکچواندنن ب زياي. ئهف شيوازه که لهک د مهم و زيندا هاتيه د نمونه کا ديدا:

ديتن دو که زي ژ مسکي تاتار

مانه ندي دوسه ر ب مؤه ره شه هار (خاني، 2007، 847).

د ئهفي نمونيدا دو ليکچواندنن دناق نيکدا هه نه: يا نيکي د نيته دنرا نيکيدا ژ جورين نازاد و نه دياره دوو که زي ليجويه و (ژ) نامرازه و مسکي تاتار لهوچويه و روين ليکچواندنن نه هاتيه، به لي مه به سست بين خوش وه کي مسکي. پاشان هه مان ليجو ب ليکچواندنن که نازاد و نه ديار وه که فتي دو سه ر ب مه ره شه هار، واته دو مارين شاه بين مورک ب سه رين واشه کريه و مانه ندي نامرازه و روين ليکچواندنن نه هاتيه، به لي تمه دشين بيژين ره شاتي و جوانکري ب مورکان.

هه رچي په ري يا ته دل ل باله

حووري سفته مه لهک مساله (خاني، 2007، 889).

ليجو په ري و دو لهوچو ب دو ليکچواندنن بو ئينايه، چونکو دو نامراز تندا

دیسان:

رونه تول تهختی شو بهی خوسرو
 تاجی خوینی زیر بکیره کهج رهو (خانی، 2007، 1007).
 رونه ل تهختی لیچویه، خوسرو لهوچویه و نیشه دپرا دووی ههمی ب شیواز هکن
 درکهپی دینه روینی لیکچواندن.
 خانی د وهسفاستی و زینیدا داهینانی دکهت و زیدهروینی د ئەفی وهسفیدا دکهت
 و ب وهکەفیی دگەل گەهەک تشتان ئەفی چەندئ ئەنجام ددەت، بۆ نمونە دپتریت :
 یەک ئەسمەر و یا دی وی زەری بوو
 یەک حوری و یا دی وی پەری بوو
 زولفەین مەسالی تایی سونول
 خەدەین ژ رەنگی روینی سورگول (خانی، 2022، 52).
 پاشان و لدویف ئیک چەند جورەکن لیکچواندن ل دویف ئیک دئینت: وهکی یا
 دیار ل خاری د ئەقان وهکەفیاندا ئامراز (ژ) به لیچو گرینه حوسنا خەتی روخ
 لهوچوینی وی خەتتی یاقوت. چەها زەقەنی لیچویه لهوچوینی وی سحرئی هاروت.
 ئەبرو لیچو لهوچوینی وی کەمانی قەوسنی ئەفلاک. ههمی وهکەفی نه دیارن .
 حوسنا خەتی روخ ژ خەتتی یاقوت
 چەها زەقەنی ژ سحرئی هارووت
 خال و نوقتە و بەیاز و حومرە
 بەیت و حەجەر و تەواف و عومرە
 ئەبروو ژ کەمانی قەوسنی ئەفلاک
 موزکان بە گومان ژ سەهی سەمەک
 جەبەت د نوما د تەرفی ئەکلیل
 گۆیا ل ئوفوق جیناخ جبریل (خانی، 2022، 53).
 لیکچواندەنەکا وینەپی د ئەفی دپرا دوماهینیدا هەیه، ئەوژی دیارکنا جوانی و تەیساندنا
 ئەننێن وان زەر تاجین ل سەر وهکی هاتن و چونا چەنگین جبریلی د ئەسانی بلنددا
 دیاردن.

ئەنجام:

1- ئیک ژ تایه تەندین مەم و زینا خانی ئەوه، ئامرازین جیاواز تیندا هاتینە ب
 کارئینان، هەر وهسا تەکنیکین جیاواز د دەربین و دانانا واندا هاتینە ئەنجامدان. بۆ
 نمونە پتریا جارن ئامراز بەری لهوچوی د هیتە دانان، بەلی د قیرەدا ئەو یاسا هاتیه
 شکاندن و ئامرازی شیانین هاتن و چوینی هەنە د ئەفی بەر هەمیدا.
 2- شارەزاییەکا زیدە د دەربین و لیکیناننا وهکەفیاندا هەیه، ئەقەژی دزفیت بۆ
 شارەزایی و زیدە داهینەریا خانی د وازی رەوانبیزی و تەکنیکین دەرییندا.
 3- ئینان و برنا رەگەزین لیکچواندن ئیکە ژ تایه تەندین دیارین د مەم و زینیدا
 هاتین.
 4- ههمی جزین وهکەفیان بکار ئینانە و شیوازین جیاواز د دەربینا واندا کرینە و
 شیوازی لیکچواندنا دناف لیکچواندیندا شیوازه کنی هەرە دیارە تیندا.

ژێدەر:

خانی، ئەحمەد (2007)، مەم و زین ب رافە و شروفە بەک نوو، پەرۆز جیبانی، ب-1، 2، چاپخانا
 خانی، دھوک.
 خانی، ئەحمەد (2022)، مەم و زین داستانیکی کلاسیکی کوردی سەدە حەفدە هەمە
 دەستووسیکی سالی 1731، ئامادەکار و شیکار: فەریاد فازیل عومەر، ئنستیتیوت خویندنی
 کوردی بەرلین، سلیانی.
 عوسمان، نەزەت ئەحمەد (1991)، وینە رۆنیزی له شیعری کلاسیکی کوردیدا به نمونە
 مەلای جزیری و نالی، ماستەرنامە، کۆلیژی ئاداب، زانکوی سەلاحەددین.
 عیسی، هاوژین سلیم (2009)، بنیاتی وینە هونەری له شیعری شێرکو بیکەس دا، سەردەم،
 سلیانی.
 عەبدوللا، د. ئیدریس (2011)، لایەنە رەوانبیزیەکان له شیعری کلاسیکی کوردیدا به نمونە
 حەمدی و حاجی قادری کۆبی، چاپخانە حەجی هاشم، هەولێر.
 عەبدوللا، ئیدریس (2018)، هونەرەکانی رەوانبیزی کوردی به نمونە و تارەکانی ماموستا
 سەید ئەحمەد، چاپخانە روژەهلات، هەولێر.
 عەبدوللا، ئیدریس (2020)، شیوازهکانی ئەدەب و ئاخوون، چاپخانە ماردین، هەولێر.
 فەرمان، مەریوان حسین (2015)، جوانکاری له شیعری (وهفانی)دا، ماستەرنامە، سکولی
 زمان، زانکوی سلیانی.
 گەردی، د. عەزیز (1972)، رەوانبیزی له ئەدەبی کوردیدا، بەرگی یەکم، رۆنیزی، دار
 الجاحظ، بەغدا.
 گەردی، موحسین ئەحمەد مستەفا (2013)، بەهاری رەوانبیزی واتاناسی - رۆنیزی -
 جوانکاری، چاپخانە نارین، هەولێر.
 ابو الهجاء، عطیة احمد (سبتمبر 2013)، التشبيه عند عبد القادر الجرجاني بوصفه معياراً نقدياً، عالم
 الفكر، ع، 1، مجلد 42.
 الشجری، وسام مرشد عواد (1997)، جالیە التشبیه فی شعر ولید قصاب، رسالە ماجستیر،
 قسم اللغة العربية، کلیه الأدب الفارسی واللغات الاجنبیه، جامعه مازندران، ایران.
 الميداني، عبدالرحمن حسن (1996)، البلاغة العربية اسسها وعلومها وفنونها وصور من تطبیقاتها،
 الطبعة الاولى، دار القلم، دمشق.
 الهاشمی، السید احمد (2010)، جواهر البلاغة، تعلیق: سلیمان الصالح، ط3، دار المعرفة، بیروت.
 الهاشمی، السید احمد (2019)، جواهر البلاغة فی المعانی والبیان والبدیع، دار هندواوی، المملكة
 المتحدة.
 طاهر، بن عیسی (2008)، البلاغة العربية مقدمات و تطبیقات، ط1، دار الکتب الجدید، لیبیا.
 عتیق، عمر عبد الهادی (2012)، علم البلاغة بین الأصالة والمعاصرة، ط1، دار أسامة، الأردن-
 عمان.
 محمد، دنیا محمد أمین و محمد عبدالقادر حسین (مارس 2023)، التشبيه في شعر ابن حريق البلنسي
 و نثره، مجلة العلوم الانسانية لجامعة زاخو، عدد 11.